

Det finlandssvenska lyrikåret 2024

Det har blivit dags för en ny sammanfattning, denna gång av det finlandssvenska lyrikåret 2024. Kanske är det riktigare att säga redogörelse för än sammanfattning av – utgivningsåret var rikt och varierat, men någon tydlig ny trend eller riktning är svår att avläsa. Den finlandssvenska poesin är för den skull alls inte stillastående, snarare inbegripen i en omfattande förnyelse som inleddes redan för flera år sedan. Dess tendenser – geografisk omfördelning, stilistisk och formell diversifiering, litteratursociologisk förnyelse – försökte jag beskriva i översikten av 2023 års utgivning i *Nya Argus* nr 3–4/2024. Säkert kommer denna förskjutning och förändring att pågå ytterligare några år innan skillnaderna mot vad vi kan kalla den högmodernistiska poetiska eran framgår med full tydlighet.

Den samlade utgivningen, om nu inte någon titel undgått den finlandssvenska bokkatalogen, redaktionen för *Nya Argus* och mig själv, är 19 böcker om sammanlagt 1584 sidor. Det ger ett genomsnittsomfång på lite mer än 83 sidor, helt normalt för en nordeuropeisk diktsamling. Utgivningen har ökat med tre titlar jämfört med 2023 men bara med en jämfört med 2022, så den får sägas ligga på en jämn nivå om i snitt sjutton till arton poesiböcker per år. Återutgivningar, urvals- eller samlingsvolymerna är fortsatt ovanliga, inga alls under 2024, och utgåvor av poesi i översättning i praktiken icke-existerande.

Mer dramatik finns i fördelningen av böckerna över olika förlag. Av de 19 titlarna är fyra utgivna av österbottniska Ellips, tre av åländska Litorale, två av Scriptum i Vasa, två av relativt nystartade Förlaget M i Helsingfors och två av S&S (alltså de gamla, sammanslagna Helsingforsförlagen Schildts och Söderströms). Två, egentligen tre titlar är egen-

utgivna, två har kommit i original på rikssvenska förlag (Fri Press respektive Vendels förlag) och en på det åter uppdykande förlaget Kain. Den gamla dominansen för väletablerade Helsingforsförlag är alltså helt bruten, och det är med besvikelse jag ser Förlaget och S&S gå samma väg som sina kolleger i Stockholm, där poesiutgivningen på Bonniers, Norstedts och Natur&Kultur också sedan flera år alldeles för stadigt minskar.

Avslutande lyriksociologisk notering: av de nitton personer som antingen som författare eller antologiredaktörer gett ut böcker 2024 är inte färre än fem debutanter, men ingen av dem hör hemma på de stora förlagen. Det är förhoppningsvis en tillfällighet, återväxten och poesins synlighet på bokmarknaden och i det allmänna samtalet kan inte bara vara de mindre utgivarnas ansvar.

*

Bland debutanterna finns två som kommit till den första egna boken via deltagande och utmärkelser i de årliga Arvid Mörne- och Solveig von Schoultz-tävlingarna, och även om ordet ”tävling” alltid ligger lite fel i munnen när det handlar om litteratur så är detta ett utmärkt tecken på att sådana sammanhang kan ha en stimulerande inverkan på det litterära livet.

Emma Kanckos från Jakobstad, som fick hedersomnämning i von Schoultz-tävlingen 2020, har arbetat vidare på sitt omfattande projekt och utkommer nu på skånska, Malmöbaserade Vendels förlag med vad som verkligen är ett epos under titeln *De jordbundna*. I nio diktsviter berättar olika personer – flyktingen, mamman, sonen, forskaren, astronauten med flera – om en överbefolkad jord,

om möjligheten att med stora ekonomiska uppoffringar skaffa sig en form av evigt liv (eller död), och om drömmen om utvandring till andra planeter. För läsaren blir Harry Martinsons *Aniara* (1956) en självklar referenspunkt, men förekomsten av ett tidigare svenskspråkigt science fiction-epos har inte hämmat Emma Kanckos, som har ett eget, fint nedtonat språk och en mindre storslaget dramatisk berättarteknik. Jag anar en intressant förändring av tidsandan som bakgrund till hennes dikt, men en likhet med Martinson finns i det att tonvikten hos båda ligger mer på psykologi och existentiella frågor än på teknik och maskiner. I huvudsak är *De jordbundna* en dystopi, men Kanckos vågar tro på kärleken som grundläggande mänsklig egenskap och räddning. På bokens sista sidor ångrar sig astronauten, som skrivit på kontrakt och förbundit sig att överge sitt liv på jorden. Hen lämnar frivilligt skeppet med dess sovande besättning, på väg mot en möjlig framtid i rymden, och säger mot alla odds:

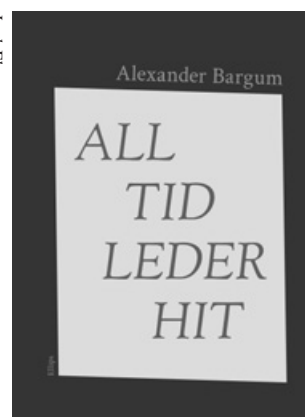
*Men jag är inte rädd,
för människan hittar alltid hem,
och genom flaskbottentjockt glas
kan jag skymta
dina glittrande ögon
när du ser på mig
igen.*

Emma Kanckos har faktiskt också hunnit med att få pris i Arvid Mörne-tävlingen 2016, och samma dubbla testballong har **Sara Ebersson** från Åland med samma goda resultat skickat upp. Hennes bokdebut på det allt viktigare förlaget Litorale heter *Påhopp i en annars respektfull konversation*. Det är enligt dikten där titelraden förekommer sanningen som utgör den störande repliken i det vårdade samtalet. Jag tänker mig att här ryms dubbelbetydelsen av att det kan vara poesin som utgör det på ett positivt sätt obekväma inslaget i vardagens jämna brus.

Eberssons dikter vill nämligen inte på något enkelt sätt låta sig inlemmas i en ordinär språkbehandling eller rada upp entydiga utsagor. Hennes språk kränger och skevar och överraskar, men det är inte fråga om verbalt effektsökeri utan om ett envetet försök att utvinna något ur upplevelser och iakttagelser som ordinära uttryck inte får fram. Om Eberssons poesi vid en hastig anblick kan förefalla

Joel Ebersson

Emma Strömberg

ha åtskilligt gemensamt med den språkcenterade poesi som i Sverige utgått från Katarina Frostenson och Ann Jäderlund, så märker läsaren att till föregångarnas allitterationer, frasupprepningar och andra formella grepp lägger Sara Ebersson en vilja att anknyta poesins språk till de mänskliga känslornas och erfarenheternas sfär.

Enkelt uttryckt ser jag det som att hon på nytt vill förena form och innehåll. Så här kan det låta, utan försök att återge den grafiska uppställningen: ”Vi är sommarkläder, skräpar i marken / prasslar som psalmer / på våra armar är vi märkta av snömassans tunga / flyt nerför åsarna / på våra knogar brända av stjärnhimlens bleka / lyster i taket / upphängda drömmar på tunna streck / i nordväst / svingande drömmar i vinden där / stelfrusna frågor förseglas / i flingornas linjer / på våra pannor är vi dömda oktagoner / förklädd tilltro / våga springa / våga springa”.

Kanske söker Sara Ebersson mer medvetet än de flesta ett språkligt uttryck bortom vardagens. Hon är nämligen jurist till professionen. Kanske vill också **Alexander Bargum** hitta ett språk som är lika exakt som lagparagrafernas och de ekonomiska avtalens, men på ett helt annat sätt. Också han är nämligen utbildad jurist och sedan mer än tio år koncernchef i familjebolaget Algol.

Bargums debutsamling har titeln *All tid leder hit* (Ellips) och visar en påtagligt ambitiös poet, beläst och filosofiskt engagerad. Aforistiska påståenden varvas med paradoxer, kunskapsteori med ontologi, allusioner med ordlekar. Dikterna krokmar emellanåt under sin egen tyngd, och de svårgenomträngliga passagerna kan förefalla alltför avsiktligt dunkla. Men även så blir den Bargumska poesin inte sällan både suggestiv och vacker, och när han sänker gar-

den lite, blir renare och tydligare, är det uppenbart att här finns god poetisk potential:

*Innan seendet öppnades, innan
fingrarna slöts: här
är ditt liv, den defekta
beröringen, de tomma platserna
som måste upphöra. En dag
cyklar du förbi ditt eget fönster
utan minne. Det var
det ursprungliga rummet,
ur vilket alla andra rum
har utgått. All tid
leder hit. All längtan
är ditt eget fel.
Och dina händer
griper*

Säger det öppna slutet att händerna griper i ett tomrum? Inte säkert, de kan också slutas om någonting som ger stadga åt den existentiella svindel. Och att längtan inte är något lätthanterligt vet vi alla – Bargums skarpa sätt att påpeka att vi har ansvar för den är knappast ett avfärdande. Juristkollegan Ebersson säger på sitt förlags hemsida att skrivandets största uppgift är att väcka hopp. Bargum skulle kanske inte uttrycka sig på samma sätt, men även hans dikter rymmer den dimensionen.

På Litorale har också **Emilia Siltavuori**, bosatt i Helsingfors, debuterat med samlingen *Ska bara lite ut*. Den livssituation boken på begränsat utrymme beskriver är att ha kommit in i menopausen utan att ha fött barn. Diktgestalten, hon som bär natten i sina händer, ger saknaden röst men talar också om den tröst som konstbeskådande och konstskapande kan ge.

Siltavuoris huvudsakliga form är prosadikten, som hon inte bara behärskar väl utan också förnyar genom att fylla den med ett markerat kvinnligt innehåll. Det slår mig under läsningen i hur hög grad prosapoesin alltsedan Baudelaire har varit ett manligt område. Här är det inte bara tematiken utan också sättet att skala bort det berättande som prosadik-

ten ofta tycks ha inbjudit till som förnyar formen. Siltavuori kombinerar ett tydligt jagperspektiv, som hämtat från centrallyriken, med ett symboliskt sätt att namnge dikternas protagonist – hon som bär solen på sina axlar, hon som bär upp färgerna i sina händer, hon som bär Gud i sina tankar. Det ger en viktig allmängiltighet åt hennes texter, en svikt och spänst som kunde ökas ytterligare med precisare interpunktion och lite större varsamhet med bilder och formuleringar. Som bäst når hon emellertid en närmast filmisk skärpa, som i det här barndomsminnet:

*Roms ansikte visar sig utåt, mot folkmassorna
och påvens fasta hand. Generationer har tram-
pat bort grus, sand och smuts, är av lager på la-
ger av minnen och stora känslor, berättelser som
tänjer ut sig mellan de olika stadsdelarna. Flick-
an som bar oskyldigheten på sina axlar försvann
tillsammans med sin syster i Forum Romanums
turistvimmel och återfanns, en arg mor, en led-
sen dotter, ett barndomsminne i grått, trots att
solen sken och Roms leende omfamnade världen
och flickans ljusa hår.*

Konstintresset för i vuxen ålder Siltavuoris diktjag tillbaka till Rom. Förhoppningsvis kan dåliga minnen överlagras av nya och ljusare. Huvudproblemet för den talande i bildkonstnären **Magdalena Åbergs** bok *Mönster utan (ö-)prickar* (Kain) är istället det sviktande minnet, den glappande sinnesnärvaron, de vita fläckarna i medvetandet. Jag vet inte om det konsekventa utelämnandet av personligt pronomen i dikterna har med sjukdomsupplevelsen att göra eller om undvikandet av ordet ”jag” är ett stilistiskt grepp. Effektfullt är det, så till vida att det skapar en inte alltid behaglig känsla av delad upplevelse: ”idag naken / under kläderna / under de obekväma kläderna / naken”. Inget ”jag är” eller ”jag känner mig”, och kanske just därigenom ingen sentimental inbjudan till medlidande. Åberg är nyktrare, kyligare, mer kliniskt iakttagande än så.

*huvudet
en skål
ett stort öppet fat
med rundade kanter
förfinat dekorerade*

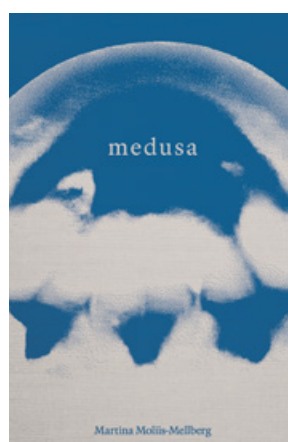
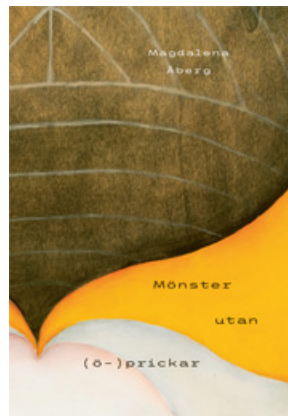
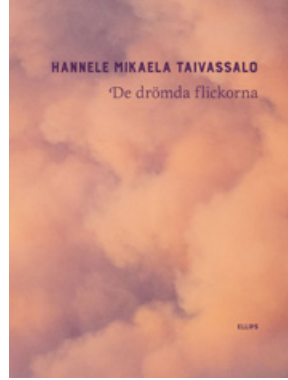

men själva fatet
tomt
alldeles tomt
färglöst
i bottnen nyanser av skuggtoner

Det är en målarblick som riktas mot ett sjukdomstillstånd, en fysisk och psykisk belägenhet: ”tecknar hjärnan / med noggranna drag”. Vad Åberg ger läsaren är en rapport snarare än ett gestaltande, även om vissa ordförskjutningar – ”älvor blir inälvor / utälvor” – och dikternas fragmentariska karaktär förefaller knutna till sjukdomsprocessen. Den dramatisering som titeln antyder, från målardukens, tygers eller porslins mönster till minnesförlostens monster, genomförs inte med några stora verbala gester. Huruvida boken därigenom blir mer eller mindre drabbande för läsaren är antagligen en personlighets sak.

Ytterligare två böcker ur 2024 års utgivning kan ses som skildringar av ömtåliga psykologiska tillstånd. **Maria Tapaninen** har tidigare givit ut romanen *Vid lärkvatten* och stått för högt kvalificerade översättningar till svenska av Sirkka Turkkas respektive Eeva-Liisa Manners. *Fågelrum*, nr 10 i Ellips fina serie lilla e, är en tät prosalyrisk berättelse som inom sin strikta ram – ett rum, två personer, ett talande jag och ett tyst du – rymmer starka spänningar. Scenografin, för det är närmast en sådan det är fråga om, kan påminna om Samuel Becketts sena pjäser. Repliker saknas men texten har monologkaraktär. Det skulle gå utmärkt att göra radiodramatik av den, slår det mig. Under sin lugna yta är de kortfattade, exakta beskrivningarna sällsamt laddade:

Det är möjligt att du i vissa ögonblick ser förbi mig och genom det fönster jag inte kan se. Det är din flyktväg. Fönstret är lågt, nästan i nivå med gatan utanför. Du kan se långa och korta steg, sandaler, promenadskor, höstskor och vinterskor vandra förbi, allt efter årstiden. Rörelsemönstret kunde vara en installation. Men du ser knappast några nakna fötter, som mina. När din flykt är över säger jag: inte ens de bekvämaste skorna låter fötsulorna ha kontakt med marken.

Är rummet en cell, är den talande en fångvaktare? Nej, rollerna är inte så enkla och den urladdning som det tidiga avsnittet ovan antyder glider gradvis över i en form av försonande möte. De fåglar som vaknar i rummet släpps ut genom det fönster duet öppnar, och jaget kan inte locka tillbaka dem. Symboliken, om en sådan finns, är avsiktligt och suggestivt oegnomskinlig. *Fågelrum* lever på sin slutenhet.

Hannele Mikaela Taivassalo, välkänd prosa-författare som redan 2008 fick Runebergsprijet för en roman, har nu på Ellips utgett sin första diktsamling, *De drömda flickorna*. Hon förlänger emellanåt obesvärat sina diktrader till en mjukt lyrisk prosa, men frågan är om det inte är sina erfarenheter som dramatiker som Taivassalo främst utnyttjar i den här boken. Den har sin scen, den park genom vilken flickorna vandrar liksom det iakttagande, längtande jaget och den gåtfulle Kard som kan vara en älskad försvunnen. Stämningen är drömsk, rörelserna pantomimartade – över boken vilar ett disigt sken som hämtat från den svenska litterära femtiotalstromantiken. Textgenetiskt finns säkert inget alls samband, det är bara en associativ likhet, men jag tror verkligen att en ung Petter Bergman eller Marianne Linder skulle ha känt sig hemma bland de drömmar som befolkar Taivassalos park. Så här ser kartan över den ut:

En gång gick vi för långt

vi kom till parkens slut

*där vände vi oss om
och såg så lite.*

*Vi såg våra skuggor
de drog ut sig och töjde på sig
så att de blev för långa
för oss
sedan försvann de tillbaka
utan oss.*

*Vi stod och väntade
på att årstider skulle växla
och på att butiker skulle byta namn
och att de drömda flickorna
skulle komma tillbaka.
Är det rätt park, frågade Kard,
jag sa ja.*

*Tysta tittade vi
så framåt vi kunde.*

Det landskap som omger **Irmelin Sandman Lilius** i *Skärvornas stad* (Litorale) har tydligare konturer men glider även det över i en skimrande ström av bilder. Det är det avlägset förflutna som stiger till ytan, framkallat av fantasin.

Diktsviten utgjorde ursprungligen ett avsnitt i romanen *Främlingsstaden* från 1985 och ges här ut med författarens egna utmärkta linoleumsnitt från 90-talets början. Titeln stad är det grekiska Asine, berömt genom omfattande arkeologiska utgrävningar. Sandman Lilius vill komma bortom kruk-skärvorna, nå fram till de människor som formade och använde krukorna och till den värld av krig och rit, myter och religion som omgav dem. Tonfallet kan några gånger påminna om T.S. Eliots i *Det öde landet*, och den mytologiska metoden är väl delvis hans, men syftet som jag ser det är här främst att nå inlevelse i det flydda, inte att skapa paralleller till samtiden.

Irmelin Sandman Lilius debuterade ju som poet, och har ett bildseende och tillgång till lyriska tonfall – inklusive rim och rytm – som gör hennes poetisk-arkeologiska utgrävning givande. Ett visst språkligt egensinne, plus att dikterna inte idylliserar den grekiska antiken, ger nödvändig strävhet åt framställningen. Följande korta avsnitt ur sviten är kanske inte det mest representativa, men en så utmärkt kortdikt i sig själv att jag inte vill avstå från citatet. Ut-siktspunkten är här rimligen det tidiga 1960-tal då Sandman Lilius och hennes familj vistades i Asine, vilket hon berättar om i ett nyskrivet förord till den vackra boken:

*Lundens mäktigaste träd.
Mångstamsfamnande.
Gråstensskrynkligt.
Årsskuggande.
Årstidsmumlande långa minnen.
Ja ja! ropar själen i snabb blomning.*

*

Av de nitton personer vilka som författare och redaktörer står bakom 2024 års finlandssvenska poesiutgivning har inte fler än fyra, oavsett hur de sedan

definierar sig genusmässigt, manliga namn. Det är en kraftig snedfördelning som vad jag förstår har sin direkta motsvarighet bland elever på rikssvenska författarutbildningar. Orsakerna avstår jag från att spekulera i, och kan inte heller tycka att det än så länge medför att några aspekter saknas i det samlade lyriska och mänskliga uttrycket. Men siffrorna är så tydliga att statistiken måste noteras.

Två av de fyra manliga namnen står som redaktörer för antologin *19 poeter. Österbottnisk poesi på 2000-talet* (Scriptum). Det är **Nicko Smith** och **Thomas Mikael Bäck**, båda representerade som poeter i boken. Här är snedfördelningen den omvända: bara fem kvinnliga namn, men omigen är det inte något jag störs av förrän jag satt mig ned och räknat. Bokens intresse ligger framför allt i att den ger så många och så olikartade författare möjlighet att berätta om och karaktärisera det egna skrivandet. Varje poet är representerad med några dikter, inte fler än ett halvdussin och ibland bara en, medan de inledande presentationerna och intervju svaren för var och en kan uppgå till fyra–fem välfyllda sidor. De avslutande bibliografierna är viktiga men sådana faktauppgifter naturligtvis möjligt att söka själv.

Den som bara något följt Nicko Smiths verksamhet på nätet känner igen det här intresset för skrivandet i sig och för den personliga bakgrunden till det. Läsaren av antologin anar att de frågor som han ställt till varje författare är de som återkommer även på hans utmärkta sajt nickopoet. Naturligtvis borde de, i alla fall inledningsvis i boken, ha angetts i klartext. Och ingen författare borde ha tillåtit skriva om sig själv i tredje person – det ger ett ohjälpligt avigt intryck. Men trots vissa invändningar mot bokens upplägg och mot det redaktionella arbetet är *19 poeter* ändå en riktigt värdefull översikt av den samtida österbottniska poesi som det naturligtvis ges ett antal olika definitioner av.

Gunilla Malm har satt en titel till sin fjärde diktsamling på eget förlag, *Skör musik för den som lärt sig lyssna*, som skulle kunna vara en vacker formel för mycket av poesins väsen. Ett stycke in i boken ställs en fråga som i sin tur ringar in och problematiserar dess egna tematik: ”Tänker hon på hur allting blev / eller hur det kunde ha blivit”. Malm skriver i *Skör musik...* en tillbakablickande dikt, där utnyttjandet av livserfarenheter är en poetisk tillgång som

står mot risken för idyllisering och idealisering av det förflutna. Hon är vid det här laget en erfaren poet med gott sinne för hur en dikt struktureras, men i valet av ämnen hamnar hon ofta bland de alltför konventionella (natur, årstider, husdjur). Den första avdelningens sorgedikter över en livskamrat har bättre fokus och stadga, samtidigt som de inte förnekar den ljusa livssyn som kan vara så vacker hos Malm:

*Vi skjuter sorgen ifrån oss men
i den finns glädjens bakvända spegelbilder
Minnenas långdans är full av överraskningar:
schakt med falluckor till mardrömmens slutna rum
och himlastegar till glömda oaser*

Benita Backas-Andersson hör liksom Gunilla Malm till de poeter som gärna använder sig av rim. Den nya boken *Jordeliv* (eget förlag) avslutas följdriktigt med ett antal tonsättningar av ingående dikter, gjorda av Carina Fredriksson. De är samlade under rubriken ”Visor” och förmedlar både lätta nordiska sommarstämningar och det vemod som alltid tycks gå hand i hand med dem. En ”Sorgevers” börjar: ”Nu dansar trollsländan med sorgmanteln här / och lugnet är sönderrivet. / Medan solljus virvlar mellan stenar och gräs / dansar de båda för livet.” Även icke tonsatta dikter hör till samma sfär, men jag tycker nog att Backas-Andersson lyckas bäst när hon på fri vers skriver om ämnen och gestaltar erfarenheter som ligger henne nära. Hur angeläget det än kan tyckas att höja rösten mot kriget i Europa är det svårt att göra övertygande poesi av sitt känslomässiga engagemang. En helt annan konkretion får bokens inledande dikt, titeldikten, om något så till synes vardagligt som en morgonpromenad. Den inleds:

*Morgon på berget
livet känns nära,
fötterna hittar lätt djurens stigar.
Ett oväntat möte med en halvsovande räv
och ett plötsligt vinddrag av stora, tunga,
långt flygande gäss
får mig klarvaken.
Tidigt, innan ögonen vant sig vid det bleka skenet
går jag för att återupptäcka det jag redan vet.*

*

År 2021 gav **Gunnar Högnäs** på sitt Ett Projekt Ryggverk ut samlingen *[Haiculdesa]*, som visade sig inte alls vara en återvändsgränd. Förra året följde han upp boken med *[Haicurriculum]*, en samling haiku på 100 sidor plus. Liksom tidigare kan jag tycka att den är alltför omfattande och osovrad, men här finns många helt förträffliga treradingar, som den inledande devisdikten: "Jag flyttade in / i ett språklott, det hette / dikt, kraxade glatt." Som synes har formen inget annat med haiku att göra än att författaren räknat rätt till sju-tton stavelser. Nog hade dikten vunnit på ett annat radfall, men det är en randanmärkning, liksom att naturmetaforer egentligen inte ryms inom haikuestetiken. När Högnäs klipper till blir de nämligen så här bra: "Brons ögonlock tungt / över älvens pupill där / bilder strömmar in." Och att införa erotik i den traditionella japanska formen har jag heller ingenting alls emot, även om radbrytningarna fortsatt blir mekaniska: "Upphöjningar i / din hud, blindskrift för nattlig / orientering."

Av **Metha Skog** har jag tidigare läst och uppskattat diktsamlingen *Avståndet från näbb till bosterst hörbara läte* (2021). Hennes författarskap är omfattande, den nya boken *Ombord på obebodda vatten* (Ellips) hennes tionde sedan debuten 1996. En vattentematik införs omedelbart och kopplas nära nog från början till språket: "Kan inte få tyst på det men / tala tydligare än ödesmättad sjögång / Förtöja sitt språk vid kusten / Memorera grynnor åt rädslan att hantera / ombord på obebodda vatten". Det är inte någon enkel diktning att bilda sig en uppfattning om, den kan förefalla både undanglidande och privat. Så småningom blir Skogs röst tydligare för läsaren och hennes stillsamma hävdande av det egna uttryckssättets giltighet väcker respekt: "Himla varmt med ögonen när egna ord / blir andra än de väntade / Försvara en endemisk tankesfär / Sluta upp med andras gamla Ja just dem". Med överseende humor föreslår dikten: "Kan väl gå åt samma håll en bit ifrån varandra". Visst, svarar jag som läsare, gärna det.

Carina Karlsson från Åland har återvänt till poesin med samlingen *Marconirummet* (S & S). Det är en genomtänkt uppbyggd bok med sju avdelningar om sju dikter vardera, med en slutdikt i varje om den sjunde vågen; en avslutande, åttonde avdelning

heter istället just "Sju" och slutar med de vackra raderna:

*Jag räknar inte längre vågor,
jag simmar på rygg med ansiktet mot solen.
En dag ska jag sköljas upp på strändernas
strand,
helt stilla när ljuset flyter genom kroppen.*

*Var stilla
när tiden flyter genom kroppen.*

Är det rentav alltför vackert? Nej, det är bara som det kan tyckas när dikten bryts ut på det här viset. Karlsson genomför skickligt sin bok om människor och hav (möjligen blir hon alltför berättande i mellanpartiernas skildring av ett krisande förhållande) och slutet finns föregripet i första avdelningen, "När systrarna var små". Den botaniska kunskapen, de kroppsliga minnena och naturblicken, vilket fint material poeten har här! "Om kvällarna gick vi längs med stränderna, / vi tände fackelblomster och strandlysning under alarna. / Alla de namnlösa små måste hitta hem. / De djupa skuggorna och / fukten under trädkronorna / fick våra sommarheta kroppar att svalna. / Huden doftade sand och ävja, / långt in i drömmarna följde oss / ljudet av vågskvalp. // Och var stilla / när vågorna skvalpar genom kroppen. // Var stilla / när ljuset flyter genom kroppen."

En helt annan poetik omfattar **Agneta Enckell**. Om högmodernistisk poesi ofta beskrivits som en förtätningens konst arbetar Enckell snarare med utglesningen som metod. På såväl det språkliga som de ortografiska och typografiska planen skapar hon en renblåst poesi där innehållet egentligen utgörs av det verbala uttrycket. Att kalla en diktbok obeskrivligheten skulle annars kunna antyda ett nederlag på förhand, men för Enckell är just inriktningen på språket som sådant det som gör projektet genomförbart:

(om skyldigheten mot ord är Att visa deras
Obeskrivliga
Nakenhet: Vad är ditt Obeskrivliga Begär –
Vad är Det du bara kan drömma om: Den
öppning som ordet Ger
om Det är din obeskrivliga SkaM: att Det du
begär inte kan vara Ditt
Att Det du skriver strålar Ur) (obeskrivligheten)

Ordet i centrum, det betecknande, sällan det betecknade. ”ingen berättelse *Men ett obeskrivligt eko / ingen spegling / Men en obeskrivlig rörelse*”. Det vore fatalt lätt att parodiera denna typ av grafiskt komplex dikt, men ingen uppmärksam och tålmodig läsare kan ta miste på den orduppmärksamhet som är Agneta Enckells, eller på att den också rymmer en finkalibrerad känslighet för den faktiska tillvarons nyanser och svävningar.

Enckell anger att hennes bok avslutar vad som kallas Tillägnadens trilogi. Med *Snöapan* är **Eva-Stina Byggmästar** framme vid andra delen i vad som ska bli en zentriologi. Hon är djupare inne i tänkandet och praktiken nu jämfört med 2022 års *Låt hjärtat tala hjärtats språk* (även den på rikssvenska Fri Press). Här finns dikter om meditation och rentav en om hur en vän uppnår satori. Den stora längtan efter lugn och ro för kropp och tanke har uppstått som en motpol till Byggmästars livshunger, känslööverflöd och språkglädje, tänker jag mig, och stämmer naturligtvis också med den dragning till naturreligion hon visat så länge. Kanske är hon lite för ensam inne i sin zenpraktik, kanske är det avklarnade inte i allt hennes sak – några av dikterna kan te sig lite allmänna och handboksartade, men i stort sett lyckas samlingen inte bara beskriva utan också skänka själsligt lugn.

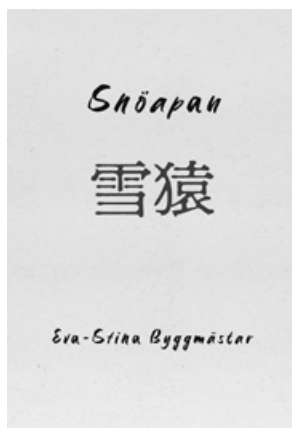
Byggmästars andra bok för året, *En dag i Mieron* (Scriptum/Lava), säger inledningsvis:

*jag har hängt upp
min hängmatta
mellan
två fjällbjörkar*

*här vill
jag bo resten
av livet*

*mellan mångatan
och molntåget*

Ingen som följer Byggmästars författarskap väntar sig kanske egentligen att hon kommer att stanna i Finnmarksbyn Mieron, där bokens första avdelning

Sara Lundstedt

utspelar sig. Det är inte heller viktigt. Det avgörande är tonfallet, den övertygelse som Byggmästar alltid förmår ge så goda uttryck för, vare sig hon tillgriper stora gester eller som här använder ett nedtonat röstläge.

Det är möjligen paradoxalt vad gäller ett så stämningsmässigt växlande författarskap som Byggmästars att säga att dess över- och genomgripande kvalitet är integritet, men den egenskapen ska inte förväxlas med rätlinjig konsekvens.

Den andra sviten dikter i *En dag i Mieron* är något för Byggmästar så ovanligt som självbiografisk, tillbakablickande poesi. Men tydligare och mera medvetet än många andra författare förmått sammanför Byggmästar barnet Eva-Stina, med sina målarfärger och sin ovilja att kliva in i samhället, med den vuxna poeten:

*jag blev
gråhårig redan i elvaårsåldern
började kalla mig konstnär
och gå planlöst omkring*

*med en målarlåda
under armen*

*jag såg
bara färgerna
och färgerna såg mig*

Det är en slutrad som kräver övertygelse – och mod – att skriva ned. Eva-Stina Byggmästar får den att låta helt självklar.

I baksidestexten till sin samling gör Agneta Enckell de egna initialerna till en form av signum: ”om bakom Allt faller en Ek”. En liknande upptagenhet av bokstäver och tecken ligger bakom den titel **Martina Moliis-Mellberg** satt på sin nya bok: *medusa* (S & S). Det är nog inte bara allitterationen med det egna namnet som lockat MMM: hela djuphavsfascinationen från hennes tidiga produktion kommer tillbaka här efter de två senaste böckernas passionshistoria. Boken är i drastisk sammanfattning ett självporträtt som manet. Kontrasten mot 2021 års *falk* – från den snabba, starka rörelsen i den klara luften till det långsamma svävandet i det mörka vattnet – är iögonfallande. Om falcken är en

varelse att omfatta med beundran och kärlek är nässeldjuret medusan med sina giftiga tentakler ett minst sagt ovanligt identifikationsobjekt.

Det är lätt att inledningsvis tycka att *medusa* är ett arrangemang av samplade textsnuttar (en beskrivande fras hittar jag nu på Wikipedia) snarare än poesi. De lyriska kvaliteterna är inte påfallande trots intermittenta rim och uppdykande ordlekar: "nässel-djur ensamma djur i ur och skur snart din tur". Men boken växer just genom sin oväntade identifikation med det ensamma nässeldjuret i djupen. Jag kan bara komma ihåg ett lika märkligt poetiskt totemdjur, Linda Hedendahls bönsyrsa i debutboken *Sökfält* (1988). Jo, jag tänker också på Ambrose Bierce som hellre närmade sig skorpioner och ormar än kaniner och andra konventionellt tilldragande djur. Moliis-Mellberg går långt i sin spegling:

stora maneter är små och ryms i handen

simrörelserna i takt längs randen

vill vara ingenting och gjord av vatten

Det objektiva och uppslagsboksmässiga döljer som synes en melankoli som inte blir mindre gripande för att den skymtar under en så stram textmassa. Och om "gripande" kan tyckas vara ett malplacerat ord så vidhåller jag det ändå.

Rosanna Fellman har med *Det Jakobstad ingen vill ha* (Förlaget M) skrivit sin starkaste bok hittills. Samlingen, hennes tredje, utgör en återupplevelse och en bearbetning av barndomen i den lilla staden som imponerar både mänskligt och litterärt. Författaren har från huvudstaden återvänt till uppväxtmiljön och tycker att allt är som det var när hen en gång for därifrån. Baksidestexten koncentrerar déjà vu-känslan: "Alla glör när man går förbi och man blänger tillbaka. Hur många versioner av ens jag bor kvar?" Det vill säga, har man verkligen lyckats ta sig loss? Betyder alla ens ansträngningar att hitta sig själv, att bli någon, ingenting jämfört med de i värsta fall förminskande och förnedrande spökbilder av en själv som gamla vänner och fiender har?

Den kusliga upplevelsen av att som barn inte passa in, av att inte veta vad som är rätt uppträdande fixeras enkelt och kraftfullt av Fellman i dikten "Munnarnas lag":

*Ingen berättar eller förklarar
man ska lista ut det mellan raderna*

*Det går inte in
det går inte heller ut*

*Man vet att något inte får sägas
men man vet inte varför*

Gruppen, klassen, i förlängningen vuxenlivet och samhället, framstår som slutna områden, spärrade med outtalade regler och benhårda exkluderingsmekanismer. Men den som mot många odds erövrar språket, som överlever mobbning och inte går under i missbruk, har hen inte fått vapen i hand att besegra det förflutna? Kanske det. En bok som Rosanna Fellmans hade så lätt hade kunnat bli bara en verbal hämndaktion utförd i efterhand, men växer till en självuppgörelse och till frågor om det pågående identitetsbygget. Att bli författare visar sig handla inte bara om frigörelse utan också om att försöka nå en form av försoning. "Det luktar skam", noterar en giftig diktitel, men de koncisa raderna därunder öppnar för en viktig attitydförändring och anger tydligt att problematiken inte är begränsad till litteraturmänniskornas krets:

*Jag är fortfarande mentalt ett barn
som lever i ett förflutet
som inte längre existerar förutom i det
egna minnet*

*någon som inte kan släppa taget acceptera hur
det var, inte längre är*

*någon som skäms över att inte kunna lugna ner
sig till den grad
att det inte längre märks att jag en gång
var ett barn*

JONAS ELLERSTRÖM

Behandlade böcker:

Benita Backas-Andersson: *Jordeliv* (eget förlag, 100 s)

Alexander Bargum: *All tid leder hit* (Ellips, 64 s)

Eva-Stina Byggmästar: *Snöapan* (Fri Press, 56 s)

Eva-Stina Byggmästar: *En dag i Mieron* (Scriptum/Lava, 48 s)

-
- Sara Ebersson: *Påhopp i en annars respektfull konversation* (Litorale, 84 s)
- Agneta Enckell: *Obeskrivligheten* (Förlaget M, 72 s)
- Rosanna Fellman: *Det Jakobstad ingen vill ha* (Förlaget M, 112 s)
- Gunnar Högnäs: *[Haicurriculum]* (Ett Projekt Ryggverk, 108 s)
- Emma Kanckos: *De jordbundna* (Vendels, 160 s)
- Carina Karlsson: *Marconirummet* (S&S, 88 s)
- Gunilla Malm: *Skör musik för den som lärt sig lyssna* (Eget förlag, 68 s)
- Martina Moliis-Mellberg: *medusa* (S&S, 80 s)
- Irmelin Sandman Lilius: *Skärvornas stad* (Litorale, 88 s)
- Emilia Siltavuori: *Ska bara lite ut* (Litorale, 40 s)
- Metha Skog: *Ombord på obebodda vatten* (Ellips, 54 s)
- Nicko Smith & Tomas Mikael Bäck: *19 poeter* (Scriptum, 168 s)
- Hannele Mikaela Taivassalo: *De drömda flickorna* (Ellips, 84 s)
- Maria Tapaninen: *Fågeltrum* (Ellips, 46 s)
- Magdalena Åberg: *Mönster utan (ö-)prickar* (Kain, 64 s)